

4. Луцина Т.Ю. Миф «развернутого строительства коммунизма» в советском обществе в середине 50-х – середине 60-х гг.». – [http—www.disscat.com-content-mif-razverutogo-stroitelstva-kommunizma-v-sovetskom-obshchestve](http://www.disscat.com-content-mif-razverutogo-stroitelstva-kommunizma-v-sovetskom-obshchestve).
5. XVIII съезд Всесоюзной Коммунистической партии (б). 10-21 марта 1939 года. Стенографический отчет. – М., 1939. – 743 с.
6. О существенных недостатках в структуре министерств и ведомств СССР и мерах по улучшению работы государственного аппарата. Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 14 октября 1954 г. – С. 508-515 / (Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях съездов, конференций и пленумов ЦК. 1898-1971. Изд. 8-е, доп. и испр. – М., 1971. – Т. 6. – 1941-1954. – 527 с.
7. Внеочередной XXI съезд Коммунистической партии Советского союза. Стенографический отчет. 27 января – 5 февраля 1959 года. Стенографический отчет. – Т. 1. – 592 с.
8. XXII съезд Коммунистической партии Советского союза. 17-31 октября 1961 года. Стенографический отчет. – Т. I. – 608 с.
9. XXII съезд Коммунистической партии Советского союза. 17-31 октября 1961 года. Стенографический отчет. – Т. II. – 608 с.

Кравченко П.Н., Прокопенко О.В. СОВНАРХОЗЫ Н. ХРУЩЕВА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ КОММУНИСТИЧЕСКОГО СТРОИТЕЛЬСТВА В СССР: ПЛАНЫ И РЕАЛЬНОСТЬ.

Авторы исследуют отдельные аспекты места и роли совнархозов в планах коммунистического строительства времен М.Хрущева. Главное внимание обращено на рассмотрение планов партийного и советского руководства СССР и их реализации на практике, исходя из решений съездов КПСС и пленумов ЦК КПСС

Ключевые слова: совнархозы, коммунизм, реформа, промышленность, децентрализация

Kravchenko P. M., Prokopenko O.V. ECONOMIC COUNCIL KHRUSHCHEV AS A PART COMMUNIST CONSTRUCTION IN THE USSR: PLANS AND REALITY.

The authors research some aspects of the place and role of economic councils in the plans of communist construction by the times of M. Khrushchev. The main attention is paid to the plans of the party and the Soviet leadership of the USSR on the new management of economic structures and their implementation in practice through the prism of decisions which was made by the Congress and the plenary sessions of Central Committee of Communist Party of the Soviet Union.

Keywords: economic councils, Communism, reform, industry, decentralization

УДК [94:338.244] (477.43/.44) «19»

О.В. Прокопенко

РАДНАРГОСПИ ДОБИ М. ХРУЩОВА: СТРУКТУРА, ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ

У статті здійснено спробу розкрити суть раднаргоспів – нової територіальної структури управління, що замінила галузеві міністерства. Виділено основні структурні одиниці раднаргоспів. Здійснено аналіз функцій та основних народногосподарських завдань раднаргоспів, зокрема Вінницького.

Ключові слова: Вінницький раднаргосп, функціональний відділ, правове становище раднаргоспу, галузеве управління, техніко – економічна рада.

У 1957 р. новий лідер Комуністичної партії Радянського Союзу М, с. Хрущов виступив з ідеєю реформування управління економікою країни, головною суттю якої була відмова від галузевої міністерської форми управління і створення територіальних економічних районів – раднаргоспів. Що вони собою являли? Якою була їхня структура, функції? Нарешті, якою була мета діяльності новостворених економічних районів?

Дані питання мало висвітлені у вітчизняних дослідженнях. Та і за радянської доби раднаргоспам приділялась у край незначна увага, зважаючи на відношення радянського і партійного керівництва до колоритної фігури М.Хрущова. Між тим його реформаторська діяльність, зокрема, спроба вдосконалити управління економікою шляхом утворення територіальних економічних районів, заслуговує на увагу.

Висвітленню правового становища, структури та функцій раднаргоспів присвячені праці ряду російських науковців.

Так, Н.А. Волков у своїй роботі обґрунтовує переваги нової системи управління промисловістю та будівництвом, розглядає структуру раднаргоспів, вказує на її недоліки та пропонує шляхи їх усунення. [1] Звісно, що стаття, написана у 1960 р., не могла критично розглядати діяльність раднаргоспів.

Монографія І. Л. Федорова також у певній мірі присвячена дослідженню структури раднаргоспів, організації їх роботи, компетенції раднаргоспів в області народного господарства, планування, будівництва, матеріально-технічного забезпечення, фінансування, кредитування тощо. [2]

Окремим правовим аспектам організації раднаргоспів присвячена монографія Г.В. Александренка. Автор розглядає права, обов'язки та особливості роботи галузевих та функціональних відділів раднаргоспів. [3]

Питання діяльності техніко-економічних рад розглянуті у праці Ц. А. Ямпольської. Автор, зокрема, аналізує порядок комплектування та діяльності техніко-економічної ради, її склад, роль та функції її секцій, правову природу актів, які вона видавала. [4]

Варто назвати і колективну монографію Ц.А. Ямпольської, А.В. Лужина, А.С. Приблуди, що висвітлює переважно теоретичні питання стосовно практики формування структури раднаргоспів. [5]

Однак, попри наявність вищезгаданих робіт, деякі теоретичні питання, що стосуються правового становища, завдань та функцій раднаргоспів недостатньо висвітлені. Тому у даній роботі автор ставить за мету більш детально проаналізувати окремі аспекти правового становища, структури, основних завдань і функцій, які покладались на раднаргоспи в цілому та Вінницький (Подільський) зокрема.

Історія створення раднаргоспів тісно пов'язана з політичною історією Радянського Союзу.

М, с. Хрущов, перемігши у політичній боротьбі після смерті Й. Сталіна таких серйозних суперників, як Л. Берія і Г. Маленков, виступив, як відомо, на XX з'їзді КПРС з критикою культу особи свого попередника. Та цього було мало. Для утвердження свого авторитету і влади М.Хрущову необхідно було запропонувати щось неординарне і, в першу чергу, в економічному аспекті. Саме в економіці СРСР мав серйозні проблеми.

Так виникла ідея створення раднаргоспів, які мали радикально змінити систему управління промисловістю країни: замість галузевих міністерств, які ліквідовувались, утворювалися територіальні ради народного господарства. Така реформа, за задумом, мала кардинально покращити становище у промисловості, зокрема – різко прискорити темпи розвитку. А це мало вирішальне значення в умовах переходу до будівництва комунізму...

Управлінська реформа розпочалась у 1957 році, коли М.Хрущов утвердився при владі, перемігши своїх головних політичних опонентів.

10 травня 1957 року Верховна Рада СРСР прийняла Закон «Про подальше вдосконалення організації управління промисловістю та будівництвом», згідно з яким управління промисловістю і будівництвом передбачалося здійснювати за територіальними принципом. Аналогічний закон був прийнятий Радою Міністрів УРСР вже 31 травня 1957 року, відповідно до нього в Україні було утворено 11 економічно – адміністративних районів, зокрема і Вінницький.

Перше засідання Вінницького раднаргоспу відбулося 12 червня 1957 року. [6, арк.1]

Головою раднаргоспу став член бюро Вінницького обкому Компартії України, колишній заступник Міністра продовольчих товарів Української РСР Василь Васильович Япаскурт. [7, с. 2]

Що ж являв собою Вінницький економічний район? Його територія становила 47,7 тис. км²., населення - 3774 тис. чол., число підприємств – 1432, число робітників – 84,4 тис. чол. [8, с. 21] У підпорядкування раднаргоспу перейшли підприємства, будівельні та інші організації Вінницької та Хмельницької областей. Таким чином, Вінниця стала центром потужного економічного району. А це відкривало перед обласним центром великі перспективи щодо розвитку всіх сфер життя – економічного, соціального, культурного тощо.

Згідно з законом від 10 травня 1957 р. та відповідно до «Положення про раду народного господарства економічного адміністративного району», затвердженого постановою Ради Міністрів СРСР 26 вересня 1957 р., раднаргосп являв собою колегіальний орган державного

.....
управління у складі голови, його замісника та членів, яких призначала Рада Міністрів союзної республіки, у нашому випадку – Української РСР. [1, с. 42]

Вінницький раднаргосп, як і інші, підпорядковувався Раді Міністрів УРСР. Тільки вона мала право призупиняти дію і навіть скасовувати постанови та розпорядження раднаргоспу. Таким чином, маючи великі повноваження на місцях, раднаргоспи перебували у вертикальній підпорядкованості урядові УРСР і через останній - Урядові Союзу РСР. У цьому - одна з характерних особливостей правового становища рад народного господарства, що з часом призведе до серйозних суперечностей в економічному і політичному житті СРСР.

Правове становище раднаргоспів було неоднозначним. Передані в їхнє розпорядження промислові та будівельні підприємства, незалежно від свого попереднього підпорядкування, вважалися союзно-республіканськими, тобто підпорядковувались раднаргоспу, який, у свою чергу, перебував у подвійній вертикальній підпорядкованості – Раді Міністрів союзної республіки і через неї Раді Міністрів Союзу РСР. [9, с. 204]

Іншою характерною особливістю правового становища раднаргоспів було те, що вони не підпорядковувались місцевим Радам трудящих та їх виконавчим комітетам, а лише були зобов'язані координувати з виконкомом обласної Ради свою роботу по комплексному розвитку господарства, використанню сировинної та енергетичної бази, здійсненню кооперативних поставок тощо.

Здійснюючи у межах свого економічного адміністративного району керівництво промисловістю та будівництвом союзно-республіканського підпорядкування, Рада народного господарства була, по суті, міжгалузевим господарським органом державного управління з розпорядчими і виконавчими функціями. На відміну від міністерств, вона представляла інтереси не однієї – двох галузей промисловості, а найважливіші господарські інтереси всього економічного адміністративного району.

Великі повноваження і права мав Голова ради народного господарства. За статусом він прирівнювався до міністра Союзу РСР, що було зафіксовано в спеціальній постанові уряду СРСР від 22 травня 1957 р. [3, с. 82]

Структура кожного економічного адміністративного району затверджувалася Радою міністрів кожної союзної республіки. Основними структурними одиницями апарату раднаргоспу були функціональні відділи та галузеві управління. Кожний функціональний відділ відав чітко визначеними питаннями і, в зв'язку з покладеними на нього завданнями, узагальнював діяльність галузевих управлінь. Функціональні відділи раднаргоспу утримувалися за рахунок Державного бюджету.

Основну роботу по керівництву підприємствами і господарськими об'єднаннями здійснювали галузеві управління раднаргоспу. Їхнім завданням було розв'язувати основні питання господарської, технічної та фінансової діяльності економічного району, а також матеріально – технічного постачання. Галузеві управління мали утримуватись за рахунок нарахувань від собівартості продукції підвідомчих їм підприємств. [5, с. 69]

На основі статті 6 Закону «Про подальше вдосконалення організації управління промисловістю і будівництвом» від 10 травня 1957 р. при кожному раднаргоспі створювалася техніко – економічна рада. [10, с. 344] Це був дорадчий орган для визначення технічних та економічних шляхів розвитку промисловості у відповідності до вимог народного господарства, а також для розгляду питань впровадження нової техніки, прогресивних технологій та передових методів організації виробництва на підприємствах економічного району. [4, с. 7]

До головних завдань та функцій техніко–економічної ради відносились, зокрема: розгляд та надання рекомендацій щодо перспективних та річних планів розвитку основних галузей промисловості; питання впровадження нового обладнання й автоматизації виробництва; організація виробництва. Важливими функціями ради був розгляд планів науково-дослідницьких груп, що працювали на підприємствах Вінницького економічного адміністративного району, налагодження й організація наукових, технічних, економічних та виробничих зв'язків з іншими економічними районами УРСР. [12, арк.42зв.]

До складу техніко–економічної ради входили висококваліфіковані спеціалісти та керівні працівники промисловості, діячі науки, новатори виробництва, працівники партійних та профспілкових організацій. По суті, це мав бути регіональний центр управління розвитку промисловості, на який покладалась вся відповідальність за економічний стан раднаргоспу.

Головою техніко–економічної ради, цілком закономірно, автоматично призначався голова раднаргоспу.

У Вінницькому раднаргоспі було створено дев'ять секцій техніко–економічної ради, в яких працювало понад 150 спеціалістів і робітників різних галузей промисловості, 102 інженери, 20 новаторів і передовиків виробництва, 28 керівних партійних, радянських, профспілкових працівників. [12, с. 1]

Для підготовки та всебічного вивчення окремих технічних та економічних питань техніко–економічна рада організовувала постійні секції за галузевою або функціональною ознаками. До складу секцій техніко–економічної ради входили голова секції, його заступник, секретар та члени секції (10 – 30 чол.)

Постійними секціями, організованими у складі техніко–економічної ради Вінницького раднаргоспу були такі: цукрової промисловості, харчової промисловості, машинобудування та енергетики, м'ясо-молочної промисловості, лісової, деревообробної та паперової промисловості, будівництва та промисловості будівельних матеріалів, легкої промисловості, хімічної промисловості, економічна секція. [11, арк.. 43]

У цілому структура Вінницького раднаргоспу була наступною:

Вище керівництво складали голова раднаргоспу та 4 замісники, яким підпорядковувалась техніко–економічна Рада.

Функціональні управління та відділи були такими:

Планово–економічне управління; управління капітального будівництва; технічне управління; фінансове управління; управління праці та зарплати; виробничо – диспетчерський відділ; відділ спеціалізації та кооперування; управління кадрів; управління бухгалтерського звіту та звітності; контрольно – ревізійне управління; юридичне відділення і арбітраж; управління справами.

Крім них, у раднаргоспі були створені галузеві управління: машинобудування, електротехнічної промисловості, промислових будівельних матеріалів, лісової та паперової промисловості, легкої промисловості, м'ясо-молочної промисловості, харчової промисловості, цукрової промисловості, культпобуттоварів, автотранспорту та ремонтних підприємств, матеріально – технічного постачання, відділ промислово – транспортних перевезень і зв'язку та відділ головного механіка і енергетика. [13, арк. 3]

Загалом, на структуру раднаргоспів впливало в основному два фактори: по – перше, рівень розвитку промисловості та будівництва в економічному адміністративному районі і, по – друге, направленість, тобто виробничо – економічний профіль району. [2, с. 15]

Серед основних завдань і функцій раднаргоспів по окремих галузях їх діяльності можна виділити наступні:

Планування. Рада народного господарства керувала роботою по складанню планів на підприємствах і в організаціях. На основі перспективних планів, складених підприємствами, раднаргосп розробляв перспективний план розвитку економічного адміністративного району по основних показниках з розбивкою по роках.

Кооперування виробництва. Раднаргосп мав сприяти встановленню найбільш раціональних виробничих зв'язків між підприємствами (всередині економічного району, між державними промисловими підприємствами раднаргоспу і підприємствами місцевої промисловості, та між підприємствами раднаргоспів різних економічних районів).

Спеціалізація виробництва. За задумом, раднаргосп як нова управлінська структура мав сприяти ліквідації зайвих і дорогих перевезень, впроваджувати автоматизацію виробничих процесів, що мало суттєво поліпшити технологію виробництва.

Будівництво. Раднаргосп встановлював, за погодженням з Держпланом УРСР, правильне спрямування державних капіталовкладень на будівництво, яке здійснювалося на території даного економічного району, сприяв широкому розвитку житлового будівництва.

Матеріально – технічне постачання. Раднаргоспи мали можливість маневрувати матеріальними фондами, надаючи першочергову допомогу тим підприємствам, яким, внаслідок певних обставин, не вистачило матеріалів для виконання своєї виробничої програми, відвертаючи тим самим загрозу простою. Не виключався і перерозподіл сировини, матеріалів, палива, устаткування, машин між підвідомчими підприємствами, організаціями та установами.

За раднаргоспами також закріплювалося право укладати з раднаргоспами інших економічних адміністративних районів угоди про взаємну допомогу будматеріалами та устаткуванням.

Фінансування і кредитування, праця та заробітна плата. Раднаргоспи затверджували фінансові плани підвідомчих їм підприємств і організацій, а також кошториси бюджетних установ, доводячи це до відома Міністерства фінансів УРСР. Важливе значення мало право матеріального заохочення працівників. Раднаргосп мав можливість, у межах встановленого для нього загального фонду заробітної плати, проводити виплату премій працівникам.

Радам народного господарства також надавалось право встановлювати для своїх підприємств чисельність адміністративно – управлінського персоналу, структуру і штати, а також тарифні ставки працівників. [3, с. 124]

Загалом, найважливішою стороною діяльності кожного, зокрема і Вінницького раднаргоспу, мало бути, за задумом, оперативне керівництво розвитком промисловості й будівництва на території відповідного економічного району і, водночас, точне дотримання всіх вимог народногосподарського плану.

Таким чином, нова, територіальна управлінська структура, що замінила галузеві міністерства, була складним, громіздким механізмом, перед яким стояла велика кількість важливих народногосподарських завдань, виконання яких потребувало мобілізації всіх зусиль і ресурсів конкретного економічного району. Проте, як покаже досвід, реалізувати задумане було складно, зважаючи на комплекс проблем, які почали виникати відразу ж після створення раднаргоспів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Волков Н. А. Совнархоз как орган государственного управления и вопросы его структуры // Правоведение. - 1960. - №2. - С. 42 – 50.
2. Федоров И. Л. Правовое положение совнархозов. – М.: Госюриздат, 1960. - 128 с.
3. Александренко Г. В. Раднаргоспи економічних адміністративних районів УРСР. - К.: Держполітвидав, 1959. – 158с.
4. Ямпольская Ц. А. Техничко – экономический совет при совнархозе. – М.: Гос. изд-во юрид. лит-ры, 1961. - 62 с.
5. Ямпольская Ц. А, Лужин А. А, Приблуда А. с. Правовые вопросы организации и деятельности совнархозов. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. - 326 с.
6. ДАВіО. – Ф. 5042 Краткая историческая справка о деятельности Винницкого и Подольского совнархозов за период 1957 – 1966 гг.
7. В. В. Япаскерт // Вінницька правда. – 1959. - лютий. – С. 2.
8. І. Кугукало Економічні адміністративні райони Української РСР // Комуніст України . – 1957. – №6. - С. 21-28.
9. Т. И. Щербакова Советский опыт применения модели территориального управления промышленностью 1957 – 1964 гг. // Вестник Нижегородского университета им. Лобачевского. - 2011. - № 4. – С. 206 – 211.
10. Закон «О дальнейшем совершенствовании организации управления промышленностью и строительством» // Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. - Т. 4. - М., 1968. - 783 с.
11. ДАВіО. – Ф. 5042. – Оп. 1. – Спр. 1.
12. Техніко – економічна рада раднаргоспу // Вінницька правда. – 1958. - січень. - С. 1.
13. ДАВіО. - Ф. 5042. – Оп 1.

Прокопенко О.В. СОВНАРХОЗЫ ВРЕМЕНИ Н.ХРУЩЕВА: СТРУКТУРА, ЗАДАНИЯ, ФУНКЦИИ

В статье сделана попытка раскрыть сущность совнархозов – новой территориальной структуры, которая заменила отраслевые министерства.

Выделены основные структурные единицы совнархозов. Сделан анализ функций и основных народнохозяйственных заданий совнархозов, в частности Винницкого.

Ключевые слова: Винницкий совнархоз, функциональное отделение, правовое состояние совнархоза, отраслевое управление, технико-экономический совет.

Prokopenko O.V. THE SOVIETS OF NATIONAL ECONOMIC IN N. KHRUSHCHEVOPOCH: STRUCTURE, ASSIGNMENTS, FUNCTIONS

The article is carried out attempt to expose the substance of the soviets of national economic – a new territorial structure of management, which replaced the line ministries. The basic structure units of the soviets of national economic are selected.

The analysis of functions and basic pertaining to national economic tasks of the soviets of national economic are carried out, in particular Vinnytsia.

Keywords: Vinnytsia soviet of national economic, functional department, legal position of the soviets of national economic, of industry management, technical and economic advice.

УДК 94 (460)

В.Ю. Годлевська

**ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ В ІСПАНІЇ В РОКИ
КОНСОЛІДАЦІЇ ДЕМОКРАТИЧНОГО РЕЖИМУ (1982-1996)**

У статті досліджується формування демократичної виборчої системи в роки правління Іспанської соціалістичної робітничої партії. Автор висвітлює вплив нового виборчого законодавства на утвердження демократичних засад в іспанському суспільстві.

Ключові слова: консолідація демократії, політична система, реформа, модернізація, вибори, виборча система, електорат, парламент.

Інститут вільних конкурентних відкритих виборів – одна з невід'ємних характеристик демократичного суспільства. По-перше, вибори є таким політичним інститутом, який дозволяє окремим громадянам і соціальним групам сформулювати свої вимоги, що відповідають їх реальним або уявним інтересам, а в ході передвиборчої кампанії забезпечити підтримку дій тих політичних лідерів, позиції і погляди яких відповідають їх запитам. По-друге, вибори виступають одним з механізмів вирішення політичних конфліктів. По-третє, вибори являються надійним засобом легітимації політичного режиму, оскільки сприяють залученню, організації населення у виборчі об'єднання, окремі політичні партії та інші суспільно-політичні організації, виступають демократичною основою визнання і підтримки обраних лідерів і владних інститутів.

Особливо значущим і важливим представляється вивчення інституту виборів в молодих демократіях, де народ тільки починає набувати навичок реалізації демократичних свобод і залучатися до політичного процесу. З одного боку, в цих суспільствах вибори розглядаються, як головна форма прояву суверенітету народу, його політичної ролі, як джерела його влади. Загальні вибори передбачають право участі в них кожного громадянина. З іншого боку, через особливості розвитку кожної країни, інститут виборів набуває своїх особливостей, національний колорит. Ступінь розвиненості і зрілості цієї демократичної процедури залежить від рівня соціально-економічного розвитку країни, особливостей партійної системи, а також політичних традицій і звичаїв держави. У багатьох країнах вибори є єдиною формою реальної участі їх громадян в політиці.

Процеси трансформації політичної системи в Іспанії в останній чверті ХХ століття актуалізували вивчення формування інституту виборів в цій країні як однієї з фундаментальних основ демократії.

Серед досліджень іспанських науковців варто виокремити праці М. Руїса Контрераса, Х.М. Перейри, М. Бараса, Х. Ботелья Корраля, Х. Капо Гіола, П. О. Рубалькаба, П. Сантоляя Мачетті, П. де Веги [4; 5; 19; 20; 22; 23; 24].

У монографії М. Руїса Контрераса «Образ політичних партій. Електоральна поведінка в Іспанії на загальних виборах 1993 і 1996 років» розглядається не лише електоральна поведінка іспанців у вказаний період, але і багато інших аспектів виборчого процесу: комунікативна стратегія партій в ході передвиборної боротьби, імідж політичних лідерів, зміна економічного, політичного і соціального контексту виборів, роль засобів масової інформації в передвиборний період, вплив мережі телевізійного мовлення [23].

Грунтовним дослідженням вказаної проблематики є монографія М. Барас і Х. Ботелья Корраля «Виборча система». Автори роботи вказують, що прихід до політичної влади в демократичних суспільствах здійснюється за допомогою вільних і періодичних виборів.